

РОЗВИТОК АКТИВНОГО МОВЛЕННЯ НЕМОВЛЯТ У ДРУГОМУ ПІВРІЧЧІ ПЕРШОГО РОКУ ЖИТТЯ

УДК: 373.2.81 (075.8)

Богущ А. М.

У статті розкрито особливості активного мовлення дітей другої половини першого року життя: наслідування звуків та складів, поява белькоти, поява перших слів-позначень.

Ключові слова: немовлята, перші слова, голосові реакції, белькіт, наслідування мовлення.

Богущ А. М.

РАЗВИТИЕ АКТИВНОЙ РЕЧИ МЛАДЕНЦЕВ ВО ВТОРОМ ПОЛУГОДИИ ПЕРВОГО ГОДА ЖИЗНИ

В статье раскрыты особенности активной речи детей второй половины первого года жизни. Звукоподражание, голосовые реакции, первые слова, лепет.

Ключевые слова: младенцы, речь, первые слова, звукоподражание, лепет, голосовые реакции.

Розвиток мовлення дітей першого року життя поділяється на два етапи: перше півріччя – від народження до 6 місяців і другий етап – від 6 місяців до 12 місяців.

У другому півріччі поява активного ініціативного «мовлення».

Продовжується розвиток голосових реакцій: промовляння складів (белькіт), окремих звуків та звуконаслідування.

У цьому зв'язку необхідно відзначити той факт, що розвиток «моторного» мовлення, звуконаслідування багато в чому залежить від розвитку рухової сфери дитини. Це довели дослідження М.Кольцової та її учнів (Л.Фоміної).

Вивчався вплив рухів пальців рук і загальної моторики на розвиток активного мовлення дітей. Робота здійснювалася на вивченні трьох груп дітей віком 10-13 місяців за таким планом: у всіх групах проводилися спеціальні заняття з розвитку мовлення тривалістю 2 хвилини.

У першій групі робота обмежувалася тільки цими заняттями; діти другої групи щоденно 20 хвилин вільно пересувалися на підлозі; у дітей третьої групи щодня впродовж 20 хвилин тренували тонкі рухи пальців рук (складання пірамідок, перебирання намиста, нанизування гудзиків на дротину й т. ін.). У другій і третій групах упродовж цих 20 хвилин ніякої розмови з дітьми не відбувалося. Кількісні результати щодо впливу різних видів рухів на розвиток голосових реакцій у дітей, за даними М.Кольцової, подано в таблиці 1 [4].

Як бачимо з таблиці, в першій групі дослідникам не вдалося одержати диференційованих голосових реакцій у дітей. У другій групі означені реакції були зареєстровані в 10% випадків після 15-го дня занять; у третій групі вже з 5 дня їх кількість досягла 41% випадків, а з 15-го - 63,7%.

Отже, за умови тренування тонких рухів пальців рук, констатує М.Кольцова, голосові реакції не тільки розвиваються більш інтенсивно, але й стають більш досконалими.

М.Кольцова рекомендує дорослим тренувати дрібні м'язи пальців рук із 3-4-місячного віку. На початковому етапі (із 3-4 місяців) робити масаж кисті руки і пасивні згинання і розгинання пальців немовляти.

З 7-8 місяців потрібно здійснювати більш активні тренування. Дитину вже можна вчити перебирати спочатку великі, а поступово все дрібніші яскраві предмети (намисто, гудзики, кільця, мозаїку й т. ін.). Такі вправи прискорять темпи розвитку активного мовлення і звуконаслідування [4, с. 108].

У другому півріччі активно розвивається наслідування звуків, спочатку на основі власного белькоту, а надалі, у 9-10 місяців, дитина вже наслідує звуки, що були відсутні в белькоті. Натомість, за словами І.Конової, наслідування звуків у цьому віці є ще досить складним процесом для дитини. Одні діти добре белькочуть, але відтворити звуки за дорослим не вміють, в інших - спостерігається віддалене наслідування. Водночас, наголошує автор, при систематичному проведенні ігор-занять у дітей можна сформувавши складну здібність наслідування звуків мовлення [3, с.26].

Таблиця I
Вплив різних видів рухів на розвиток голосових реакцій у дітей

Група	Подразник	Термін появи голосової реакції	Особливості голосової реакції	Подальші зміни голосової реакції
I	Показ іграшки, її називання	з 20 дня	Відсутня схожість зі звуками, що промовляються експериментатором	Не одержано суттєвих змін за 30 дослідних днів
II	Те саме	з 6 дня	Те саме	З 15-го дослідного дня спостерігається більш точне звуконаслідування у 10 % випробувань
III	Те саме	з 3 дня	Відразу спостерігалось досить точне відтворення артикуляції експериментатором	Значне вдосконалення імітації звуків у 41% випробувань з 5-го дня і в 63,7% х 15 дня

У процесі наслідування звуків дорослого дитина засвоює нову артикуляцію, повторює кожний почутий звук чи слово, супроводжує свої дії. Наслідування перетворюється у своєрідну звукову діяльність.

У ході звуконаслідувальної діяльності беруть участь два взаємопов'язані процеси: сприймання дітьми фонем на слух (фонематичний і мовленнєвий слух); промовляння звуків (артикуляція).

Окремі вчені (О.Гвоздев) вважають, що засвоєння фонематичного боку рідної мови визначається здебільшого розвитком мовленнєворухового апарату й саме він є провідним в оволодінні дитиною артикуляцією звуків. Так, О.Гвоздев пише, що на першому місці в засвоєнні фонетичного боку мовлення «стоїть моторна

сфера, до якої належать як рухові центри мовлення головного мозку, так і мовленнєворуховий апарат. Засвоєння фонетики визначається переважно розвитком мовленнєворухової сфери» [2, с. 139]. Підсумовуючи результати своїх досліджень, автор ще раз наголошує, що «розвиток моторної сфери є визначальним для усього ходу засвоєння фонетичного боку рідної мови» [2, с. 142].

Водночас учений не заперечує і ролі слухового аналізатора в загальному процесі опанування дитиною звуків рідної мови. За словами О.Гвоздєва, «загальний хід засвоєння звукового боку мовлення визначається спільною дією слухової і моторної сфер» [2, с. 141]. На думку вченого, слухова сфера є провідною у тому плані, що завдяки ранньому розвитку слуху дитина вперше на слух учить розрізняти різноманітні фонетичні елементи, але для появи їх у мовленні самої дитини, крім слухових уявлень, необхідні ще артикуляційні навички. Як бачимо, вчений знову надає пріоритет мовленнєворуховому апарату.

Інші вчені (В.Бельтюков, Н.Швачкін, Д.Ельконін) доводять важливість обох аналізаторів. Відомо, що розвинутий мовленнєвий слух є однією з провідних умов оволодіння мовою, порушення слуху призводить до спотворення звуків, негативно відбивається на активному мовленні. У свою чергу, розвиток фонематичного слуху залежить від диференціації звуків у процесі їх артикуляції. Так, наприклад, дитині потрібно навчитися вимовляти фонему «з», вона має насамперед навчитися розрізняти на слух її відмінне звучання від інших фонем «с», «ц», виокремити її чисте звучання, відтінки залежно від наступних голосних (зуб, зима, замок), тільки після цього дитина починає її вимовляти.

Отже, в засвоєнні дитиною звуків рідної мови беруть участь обидва аналізатори і слуховий, і мовленнєворуховий, їх обидва потрібно розвивати в ході звуконаслідувальної діяльності.

Н.Швачкін поділяє засвоєння дітьми звуків на два періоди: дофонемний і фонемний. Дофонемний період охоплює перший рік життя. У цей період дитина ще не диференціює звуки, слово сприймається як єдиний неподільний звукокомплекс. Розуміння мовлення відбувається на основі охоплення дитиною загальної ритміко-мелодійної структури слова. Так, наприклад, у дітей першого року життя можна виробити одну й ту саму реакцію на схожі за ритмікомелодійною структурою слова: м'ячик, зайчик, пальчик, хлопчик. Натомість на слово «вчинка» означена реакція була відсутня.

З метою розвитку диференціації звуків у словах, що їх промовляє дорослий, необхідно розвивати, з одного боку, мовленнєвий слух, а з іншого - рухомість губ, язика, тобто мовленнєворуховий аналізатор.

У кінці першого року життя у дітей з'являються перші усвідомлені слова. Так, у відповідь на пропозицію дорослого дитина 10-12 місяців відтворює перші слова з певним значенням. З'являються слова «так», «ні». У кінці першого року життя дитина називає словами дорослого (мама, тато, дядя, баба, тьотя), окремі дії (дай, на). У словнику дитини нараховується, у середньому, 10-15 слів.

Орієнтовні показники *розвитку голосових реакцій у мовленні дітей другої половини першого року життя* [1, с. 23].

6 місяців - промовляє окремі склади, з'являється белькіт.

7 місяців - довго белькоче, повторно вимовляє одні й ті самі звуки. На запитання «Де?» шукає і знаходить поглядом предмет, що постійно перебуває в певному місці.

8 місяців - голосно і повторно вимовляє різні склади за дорослим, з'являється звуконаслідування. На прохання дорослого виконує різні рухи «ладусі-ладки», «до побачення», «дай ручку». Довго розглядає іграшки.

9 місяців - повторює за дорослим склади, що були в її белькоті. Знає своє ім'я, повертається, коли дитину покликають. На запитання «Де?» відшукує декілька знайомих предметів, незалежно від їх місцезнаходження. Відповідає на гру дорослого «дожену-дожену», грає «у схованки».

10 місяців - звуконаслідує, повторює за дорослим різні звуки та склади. На прохання дорослого відшукує названу іграшку. Знає імена кількох дорослих і дітей.

11 місяців - вживає перші слова-позначення (мама, тато, баба, гав-гав, кис-кис). Окремі слова в мовленні дорослих набувають узагальненого характеру. Наприклад, на запитання «Де киця?» знаходить і дає різних кішок - гумову, плюшеву. На прохання дорослого виконує різноманітні дії з предметами «погойдай ведмедика», «дай м'яч».

12 місяців - легко наслідує нові склади. Збільшується запас слів, які розуміє дитина; розуміє за словом назву кількох предметів, якими користується. У словнику нараховується 10-15 слів.

За означеними орієнтовними показниками оцінюється мовленнєвий розвиток дітей.

Література

1. Аксарина Н.М. Контроль за развитием и поведением детей раннего возраста / Н.М. Аксарина, С.М. Кривина. - М., 1970.

2. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи / А.Н. Гвоздев. - М.: АПН РСФСР, 1961.

3. Дидактические игры и занятия с детьми раннего возраста / Под ред. С. Новоселовой. - М.: Просвещение, 1985.

4. Кольцова М.М. Ребенок учится говорить. Пальчиковый игротренинг / М.М.Кольцова, М.С. Рузина. - Екатеринбург: У-Фактория, 2004.

СТИМУЛОВАННЯ ІНТЕРЕСУ АСПІРАНТІВ ЩОДО САМОПІЗНАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИХОВАННЯ СВОЄЇ ОСОБИСТОСТІ В ЯКОСТІ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бухнісва О. А.

УДК 378.937

У статті висвітлено провідні форми, методи і прийоми роботи з аспірантами під час підготовки їх до інноваційної діяльності. Розкрито основи підготовки аспірантів як майбутніх науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації до цього виду роботи, зокрема шляхом стимулювання в них інтересу до самопізнання та професійного самовиховання своєї особистості в якості суб'єктів інноваційної діяльності.

Ключові слова: аспірантура, інноваційна діяльність, підготовка аспірантів до інноваційної діяльності у ВНЗ.

В статье описываются формы, методы и приемы работы с аспирантами в процессе их подготовки к инновационной деятельности в вузе. Раскрыта специфика и содержание работы, направленной на стимулирование интереса аспирантов к самопознанию и